

ένδειξη της εγκαθίδρυσης μιας αχαιϊκής δυναστείας. Είναι, όμως, πολύ πιθανό η νέα αυτή τάξη πραγμάτων να δημιουργήθηκε από μια τοπική κνωσιακή ελίτ. Περί το 1325/1300 π.Χ. το ανάκτορο παραδίδεται στις φλόγες και η άλλοτε κραταιά Κνωσός σταδιακά παρακμάζει.

Η 2η χιλιετία π.Χ. κλείνει με μια σειρά γενικευμένων καταστροφών στον ελλαδικό χώρο και την Ανατολή. Ο παρηκμασμένος μινωικός κόσμος δίνει τη θέση του στον κόσμο των Δωριέων και στις πρώτες πόλεις-κράτη. Η Κνωσός ανακάμπτει γρήγορα και μια νέα περίοδος ακμής ξεκινά. Η πόλη από το 1000 έως το 700 π.Χ. καταλαμβάνει μια έκταση 600 στρεμμάτων. Η οργάνωση του αστικού τοπίου παραμένει άγνωστη, καθώς έχουν εντοπιστεί μόνο λίγα κατάλοιπά του. Τα πλούσια κτερίσματα από το Βόρειο Νεκροταφείο μαρτυρούν την ακμή της Κνωσού, η πολιτισμική και καλλιτεχνική επιρροή της οποίας απλωνόταν σε όλο το νησί, αλλά και τις στενές σχέσεις με σημαντικά κέντρα του ελλαδικού χώρου και της Ανατολής.

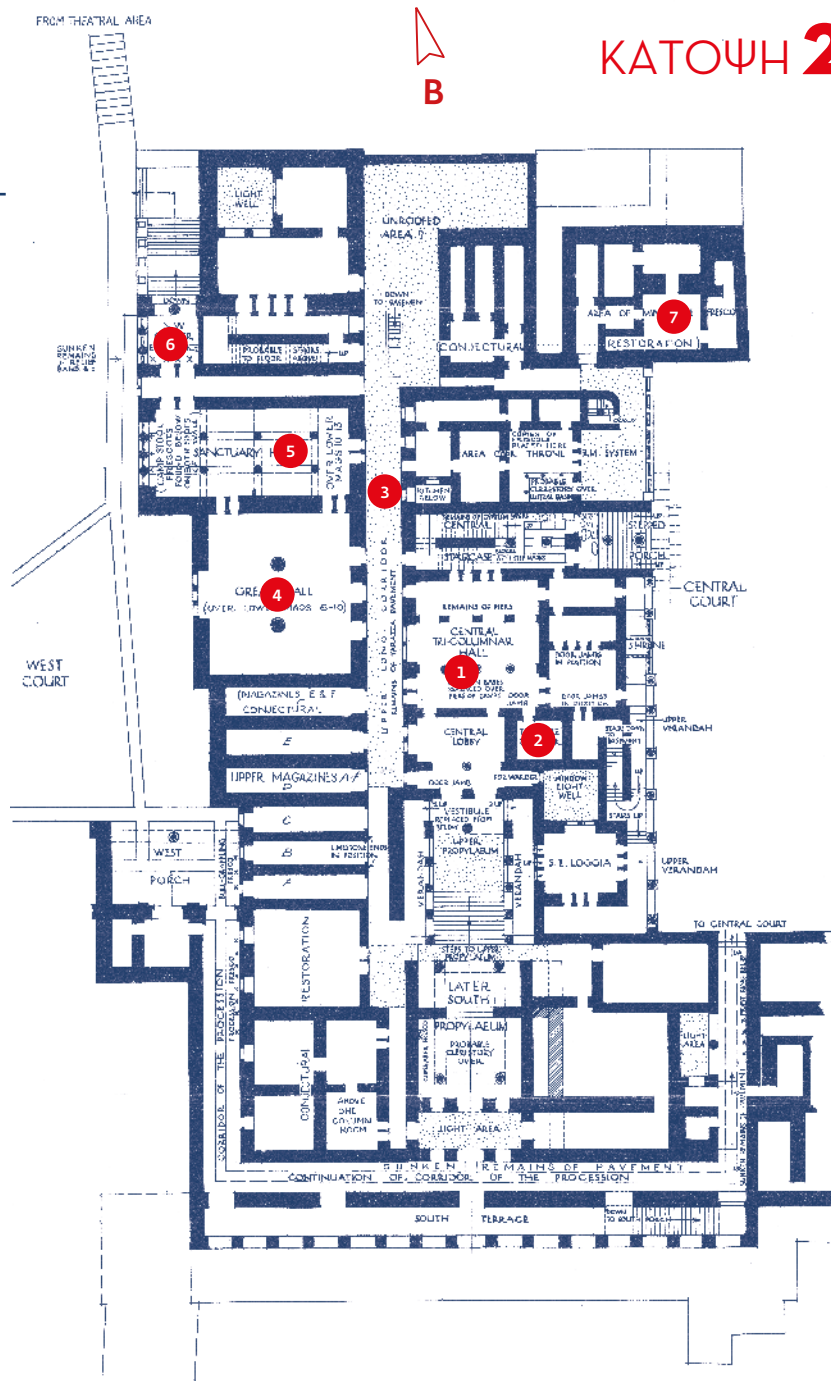
Από το 700 έως το 31 π.Χ. η έκταση της πόλης σχεδόν θα διπλασιαστεί φτάνοντας τα 1.200 στρέμματα με πληθυσμό περίπου 17.000 χιλιάδες κατοίκους. Η πολιτική επιρροή της θα επεκταθεί σε πολλές περιοχές του νησιού. Η πλέον ακραία έκφραση της επεκτατικότητας αυτής είναι η καταστροφή της Λύττου από τους Κνώσιους και τους Γορτύνιους το 220 π.Χ. Αν και έχουν ανασκαφεί κάποια ιερά της εποχής αυτής, ελάχιστα τμήματα του πολεοδομικού ιστού μάς είναι γνωστά.

Η κλιμάκωση της πειρατείας στην ανατολική Μεσόγειο στην οποία οι Κρήτες είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο και η πολεμική σύρραξη μεταξύ Κρήτης και Ρόδου οδήγησαν στη δυναμική επέμβαση των Ρωμαίων, οι οποίοι το 67 π.Χ. κατέκτησαν το νησί. Η Κνωσός, η οποία προέβαλε σθεναρή αντίσταση, μετατράπηκε σε ρωμαϊκή αποικία και η αιώνια αντίπαλός της Γόρτυνα, σύμμαχος των Ρωμαίων, ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα της Επαρχίας Κρήτης και Κυρηναϊκής.

Τη Ρωμαϊκή περίοδο (1ος αι. π.Χ.-4ος αι. μ.Χ.) η έκταση του πολεοδομικού ιστού μειώνεται σταδιακά. Μικρά τμήματα της πόλης ανασκάφηκαν φωτίζοντας την καθημερινότητα και τις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων της. Σημαντικά δημόσια κτήρια ήταν το θέατρο, τα λουτρά και η μνημειακή Βασιλική. Σήμερα ελάχιστα κατάλοιπά τους είναι ορατά, καθώς λιθολογήθηκαν συστηματικά τον 19ο αι. Εντυπωσιακό ήταν επίσης το υδραγωγείο το οποίο έφερνε το νερό από τη Σύλλαμο, κοντά στις Αρχάνες. Στη βόρεια περιοχή της πόλης βρίσκονταν οι αστικές επαύλεις. Η μόνη που έχει ανασκαφεί είναι η Έπαυλη του Διονύσου, οι επίσημοι χώροι της οποίας είχαν ψηφιδωτά δάπεδα με διονυσιακά θέματα.

Κατά την Παλαιοχριστιανική περίοδο η πόλη θα συρρικνωθεί σε έναν μικρό οικισμό στη θέση του σημερινού χωριού Μακρύτοιχος. Η Κνωσός ξεθώριασε στη μνήμη, με μοναδικές μαρτυρίες της πρότερης δόξας της τις αναφορές στην αρχαία ελληνική γραμματεία και τα ερείπιά της, αφημένα στην καταστροφική δράση του χρόνου και του ανθρώπου.

- 1 Τρικόνιο Ιερό
- 2 Αποθήκη Ιερού
- 3 Μακρύς διάδρομος
- 4 Μεγάλη Αίθουσα
- 5 Αίθουσα Ιερού
- 6 Βορειοδυτικό Πρότυπο
- 7 Επάνω όροφος ιερού βόρειας πτέρυγας

Κάτοψη 2: Ο πρώτος όροφος της Δυτικής Πτέρυγας του ανακτόρου κατά τον Evans.

Εικόνα εξωφύλλου: «Κροκοσυλλέκτης Πίθηκος», 1750-1700 π.Χ.

Για να περιηγηθείτε στον χώρο μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τα διαγράμματα. Για να ακούσετε ή να κατεβάσετε το αρχείο της ηχητικής ξενάγησης σκανάρετε με το κινητό σας το QR code που βρίσκεται αριστερά ή πληκτρολογήστε τον σύνδεσμο: <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2022/07/Knossos.mp3>

ΚΝΩΣΟΣ: Η ΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΙΝΩΙΚΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ

Κωστής Χροστάκης

Μικρός ΟΔΗΓΟΣ
Αύγουστος 2022
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ @ τέχνες | N° 139

www.archaiologia.gr

Η Κνωσός βρίσκεται στη λοφώδη μεσόγεια χώρα στα νότια της πόλης του Ηρακλείου, στην κοιλάδα του Κείρατου ποταμού και του παραποτάμου του Θέρρωνα. Η ανασκαφή της θέσης έχει συνδεθεί άρρηκτα με τον Sir Arthur Evans και τη Βρετανική Σχολή Αθηνών. Ο λόφος «Κεφάλα του Τσελεβή», όπου θεμελιώθηκε το μινωικό ανάκτορο, κατοικήθηκε για πρώτη φορά στις αρχές της 7ης χιλιετίας π.Χ. από μια μικρή ομάδα αγροτών και κτηνοτρόφων. Ο πρώιμος αυτός οικισμός συνιστά την αρχαιότερη μέχρι στιγμής μαρτυρία αγροτικής εγκατάστασης στο νησί και μια από τις πρωιμότερες στην Ευρώπη. Από τη νεολιθική εγκατάσταση έχουν ανασκαφεί μερικά σπίτια και τα ευρήματα που έχουν έρθει στο φως δίνουν στοιχεία για την ανασύνθεση της κοινωνικής, οικονομικής και ιδεολογικής οργάνωσης της νεολιθικής κοινωνίας.

Ο μικρός νεολιθικός οικισμός θα μετατραπεί σταδιακά, στα μέσα της 2ης χιλιετίας π.Χ., στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο του ελλαδικού χώρου και ένα από τα μεγαλύτερα της ανατολικής Μεσογείου. Η Κνωσός θα φτάσει τότε στο απόγειο της ακμής της και θα γίνει το σημαντικότερο πολιτικό, οικονομικό και καλλιτεχνικό κέντρο της Κρήτης, η ακτινοβολία του οποίου ξεπερνούσε τα όρια του νησιού και έφτανε έως την Αίγυπτο και τα βασίλεια της Ανατολής.

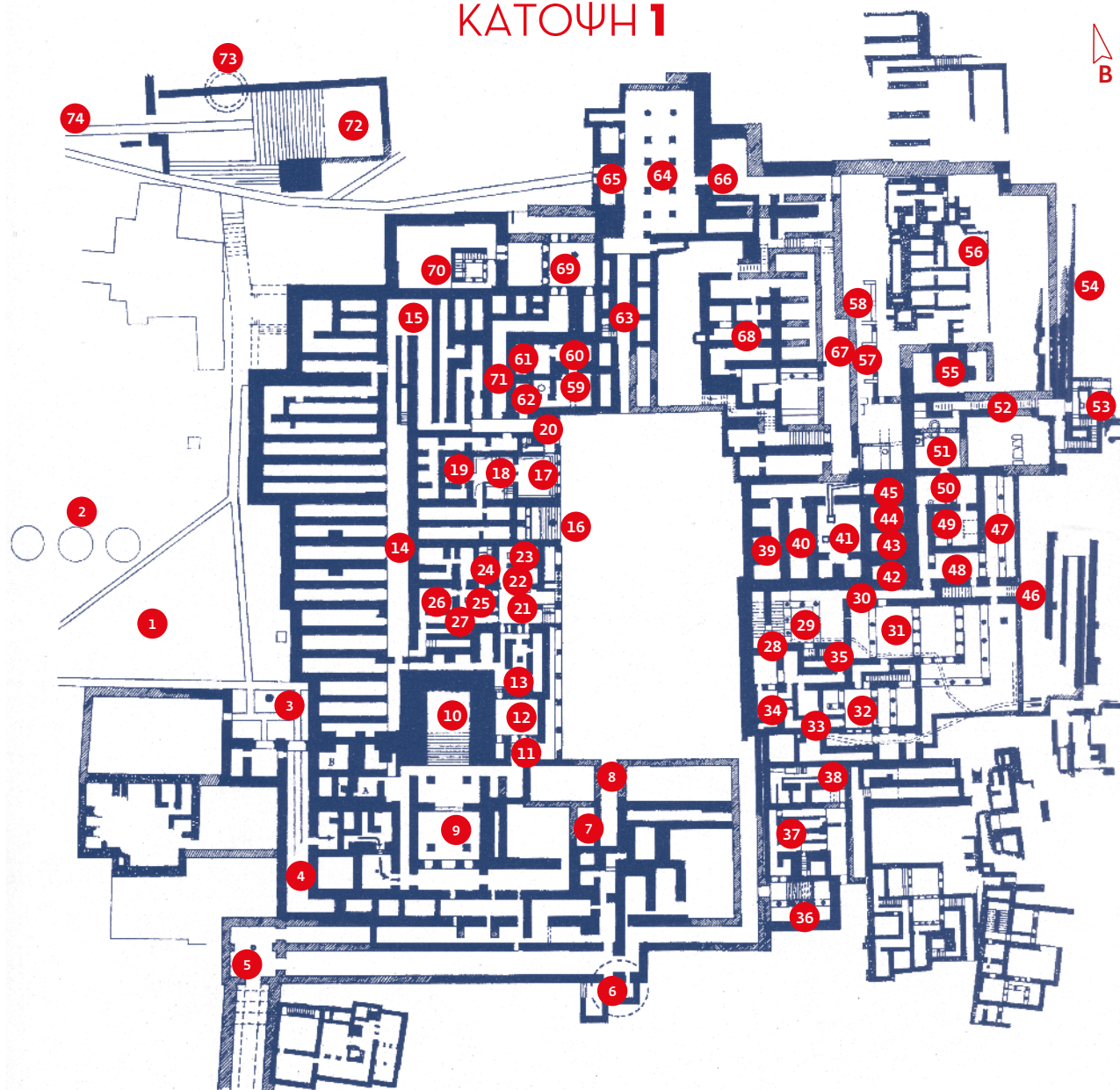
Η έκταση της πόλης, πολύ μικρό τμήμα της οποίας έχει ανασκαφεί, υπολογίζεται στα 1.250 στρέμματα και ο πληθυσμός στους 25.000 κατοίκους. Κέντρο αναφοράς του πολεοδομικού σχεδιασμού ήταν το ανάκτορο. Το συγκρότημα θεμελιώθηκε στις αρχές του 19ου αι. π.Χ. και θα παραμείνει σε χρήση για σχεδόν έξι αιώνες, μέχρι την τελική καταστροφή του το 1325/1300 π.Χ. Το ανάκτορο είναι στην πραγματικότητα ένα παλίμψηστο διαδοχικών αρχιτεκτονικών προγραμμάτων, έτσι όπως αυτά καθορίστηκαν από πολιτικές επιδιώξεις, κυρίαρχες κοινωνικές και ιδεολογικές αντιλήψεις, πρακτικές ανάγκες και φυσικές καταστροφές, με σημαντικότερες τους σεισμούς του 1750, 1600 και 1525 π.Χ.

Μέσω ενός μοναδικού σε κλίμακα προγράμματος αναστήλωσης, ο Evans προσπάθησε να προστατέψει από τη φθορά του χρόνου τα ερείπια του ανακτόρου και να αποκαταστήσει, έτσι όπως αυτός νόμιζε, τμήματά του. Αν και δέχτηκε κριτική για την πιστότητα και την αισθητική των αναστηλώσεων, αυτά ακριβώς τα ανακατασκευασμένα τμήματα του ανακτόρου χαρακτηρίζουν την Κνωσό και εντυπωσιάζουν το ευρύ κοινό σήμερα.

Πολυτελείς οικίες είχαν κτιστεί σε άμεση γειτνίαση με το ανάκτορο και απλά μονώροφα ή διώροφα σπίτια πρέπει να ήταν κτισμένα σε δομημένες οικιστικές νησίδες που χωρίζονταν από λιθόστρωτους δρόμους. Στην περιφέρεια της πόλης θα πρέπει να είχαν κτιστεί τα σπίτια ασθενέστερων οικονομικά ομάδων και πιο πέρα ήταν τα νεκροταφεία.

Περί το 1450 π.Χ. τα πολιτικά κέντρα του νησιού, με εξαίρεση την Κνωσό, καταστράφηκαν βίαια. Την περίοδο που ακολουθεί (1450–1325/1300 π.Χ.) η Κνωσός αναδεικνύεται ως το μόνο κέντρο εξουσίας. Η υιοθέτηση μιας νέας διοικητικής οργάνωσης και πολιτισμικής έκφρασης, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης της Γραμμικής Β γραφής, έχει ερμηνευτεί ως

ΚΑΤΟΨΗ 1

Κάτοψη 1: Το ανάκτορο της Κνωσού κατά τον Evans.

- 1 Δυτική Αυλή
- 2 Οι «κουλούρες»
- 3 Δυτικό Πρόπυλο
- 4 Διάδρομος της Πομπής
- 5 Νοτιοδυτική Είσοδος
- 6 Νότια Είσοδος
- 7 Φωταγωγός διαδρόμου προς την Κεντρική Αυλή
- 8 Διάδρομος προς την Κεντρική Αυλή
- 9 Νότια Προπύλαια
- 10 Σκάλα Προπυλαίων
- 11 Δωμάτιο λουτήρα με πινακίδες Γραμμικής Β
- 12 Περιοχή Ελληνικού Ναού
- 13 Δωμάτιο πινακίδων αρμάτων

- 14 Δυτικές Αποθήκες
- 15 Αρχείο ιερογλυφικών πινακίδων
- 16 Βαθμιδωτό Πρόπυλο
- 17 Προθάλαμος της Αίθουσας του Θρόνου
- 18 Αίθουσα του Θρόνου
- 19 Εσωτερικό Ιερό
- 20 Διάδρομος της Λίθινης Λεκάνης
- 21 Προθάλαμος του Λίθινου Θρανίου
- 22 Δωμάτιο του Υψηλού Πίθου
- 23 Ιερά Θησαυροφυλάκια
- 24 Δωμάτιο με τις Λίθινες Λεκάνες
- 25 Ανατολική Κρύπτη
- 26 Δυτική Κρύπτη
- 27 Διάδρομος προς τις Δυτικές Αποθήκες
- 28 Μεγάλο Κλιμακοστάσιο
- 29 Αίθουσα των Κιονοστοιχιών
- 30 Μακρύς διάδρομος
- 31 Αίθουσα των Διπλών Πελέκων
- 32 Μέγαρο της Βασιλίσσας
- 33 Στενός διάδρομος
- 34 Αποχωρητήριο
- 35 Σκάλα Υψηρείσας
- 36 Νοτιοανατολική είσοδος
- 37 Ιερό των Διπλών Πελέκων
- 38 Λουτρό και αποθήκη πίθων
- 39 Αποθήκη των Αδιεξόδων
- 40 Αποθήκη των Πίθων με τα Μετάλλια
- 41 Δωμάτιο αποχέτευσης Ανατολικής Αίθουσας
- 42–45 Θεμελιακά διαμερίσματα
- 46 Μικρή σκάλα
- 47 Ανατολική Στοά
- 48 Προθάλαμος των Ξύλινων Δοκών
- 49 Εργαστήριο του λιθοξόου
- 50 Το «Σχολείο» ή εργαστήριο αγγειοπλάστη
- 51 Αυλή του Λίθινου Στομίου
- 52 Σκάλα προς τον Ανατολικό Προμαχώνα
- 53 Ανατολικός Προμαχώνας
- 54 Μνημειακός αναλημματικός τοίχος
- 55 Αποθήκες των Γιγάντιων Πίθων
- 56 Αποθήκες της Βασιλικής Κεραμικής
- 57 Αποθήκες με χωρίσματα
- 58 Πρωτομινωικό Ι Φρέαρ
- 59 Ιερό βόρειας πτέρυγας
- 60 Δωμάτιο της τοιχογραφίας του «Κροκοσυλλέκτη Πιθήκου»
- 61 Δωμάτιο πινακίδων Γραμμικής Β και ψευδόστομων αμφορέων
- 62 Χώρος κυλινδρικού πήλινου σκεύους
- 63 Διάδρομος Βόρειας Εισόδου
- 64 Υπόστυλη αίθουσα
- 65 Βόρεια Είσοδος
- 66 Νοτιοανατολική Είσοδος
- 67 Διάδρομος του Ζατρίκιου
- 68 Βορειοανατολικές Αποθήκες
- 69 Βόρεια υπόστυλη στοά
- 70 Βόρεια δεξαμενή καθαρμών
- 71 Διάδρομος προς την Κεντρική Αυλή
- 72 Το «Θέατρο»
- 73 «Κουλούρα»
- 74 «Βασιλικός Δρόμος»